

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและสาระสำคัญของปัญหา

จากผลของนโยบายการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงฉบับปัจจุบัน เป็นระยะเวลากว่า 30 ปี รวมทั้งนโยบายการพัฒนาที่มีมาก่อนหน้านี้ ที่มุ่งเน้นความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมให้ภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรม เป็นภาคที่นำในการพัฒนา ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพของคนในชนบทและคนส่วนใหญ่ของประเทศ ได้รับการเอาใจใส่น้อยกว่า ทำให้การกระจายรายได้ของคนในชาติไม่ทั่วถึง และเกิดความเหลื่อมล้ำกันมาก รายได้ของคนในเมืองและชนบทเกิดช่องว่างมากขึ้นทุกขณะ ทำให้การอพยพหลังไหลเข้ามาแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าในกรุงเทพฯ ของคนในชนบท เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมากขึ้นอย่างรวดเร็วไม่มีท่าทีว่าจะหยุดยั้ง เพื่อหนีความแห้งแล้งความยากจนในชนบทเข้ามาหางานทำ และแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า แม้ว่าที่ผ่านมารัฐบาลทุกคณะที่ขึ้นมาบริหารประเทศ จะให้ความสนใจต่อปัญหานี้อย่างมาก โดยจัดลำดับให้เป็นปัญหาที่มีความสำคัญเร่งด่วนอยู่ในลำดับต้น ๆ แต่การแก้ปัญหาอย่างไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

สาเหตุที่มีผลต่อการอพยพของชาวชนบท มากที่สุด ก็คือเหตุผลอันเนื่องมาจาก ปัญหาทางเศรษฐกิจ ซึ่งสูงถึงร้อยละ 60 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2520, 2521, และ 2524 อ้างถึงใน โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ, 2526) ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2531) ที่พบว่าสาเหตุสำคัญของการย้ายถิ่นโดยทั่วไปแล้วมักจะมาจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ถึงร้อยละ 65.5 และส่วนใหญ่เข้ามาประกอบอาชีพช่าง หรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต ร้อยละ 45.7 ประชากรผู้อพยพส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ไม่มีฝีมือ และมีพื้นฐานทางเกษตรกรรม จึงไม่สามารถหางานที่สร้างรายได้สูง และผู้ที่มาประกอบอาชีพรับจ้างชนชั้นล่างเช่นค้าขายปากคลองตลาดส่วนหนึ่งเป็นผู้อพยพย้ายถิ่นเหล่านี้

ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้พิจารณาเห็นว่าบริเวณพระอารามหลวงวัดโพธิ์ ซึ่งเก่าแก่คงความเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนโดยทั่วไป ตลอดจนยังเป็นพื้นที่ที่ชาวต่างประเทศมาเที่ยวชมอยู่เป็นประจำ มีแต่ความสกปรก ไม่เป็นระเบียบ เพราะมีพ่อค้าแม่ค้านำสินค้า ผักสด ผลไม้ ต่าง ๆ มาวางขายอยู่โดยได้สร้างเพิงพักในบริเวณดังกล่าวด้วย ครั้นจะไล่ให้ออกจากพื้นที่ดังกล่าว พ่อค้าแม่ค้าก็จะเดือดร้อน รัฐบาลจึงดำริที่จะจัดตั้งตลาดขึ้นใหม่ โดยใช้พื้นที่บริเวณปากคลองตลาด ซึ่งเป็นทำเลที่เหมาะสม มีการคมนาคมขนส่งสะดวกทั้งทางน้ำและทางบก พร้อมกับย้ายตลาดผักสดกรมพลตระเวน หรือตลาดเก่าที่เขาวราชमारวมอยู่ด้วยกัน โดยให้รัฐเป็นผู้ดูแล และต่อมาจึงได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การตลาด พ.ศ. 2496 ขึ้น เป็นตลาดแห่งแรกในบริเวณปากคลองตลาดนี้ โดยสังกัดกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงมหาดไทย เพื่อให้เป็นแหล่งระบายสินค้า ผักสด ผลไม้สด ปลา และดอกไม้สด จากจังหวัดใกล้เคียง เช่น สมุทรสาคร นครปฐม สุพรรณบุรี นนทบุรี ปทุมธานี และ สมุทรปราการ เป็นต้น

ต่อมาได้โอนกิจการให้กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2501 และได้โอนกลับมาสังกัดกระทรวงมหาดไทยอีกครั้งเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2505 จนถึงปัจจุบัน (ชัยวัฒน์ พนาสวัสดิ์ และคณะ, 2538)

ราว 10 ปี หลังการก่อตั้งองค์การตลาด ตลาดยอดพิมาน ซึ่งเป็นตลาดเอกชนที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จึงได้ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นตลาดที่ 2 แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการขยายตัวของการค้าในย่านนี้ ตลาดเอกชนอีก 2 แห่ง ได้แก่ตลาดส่งเสริมเกษตรไทย และตลาดเอ็มไพร์ หรือตลาดสะพานพุทธ จึงได้เกิดเพิ่มขึ้น ภายในระยะเวลา 10 กว่าปี ที่ผ่านมา ซึ่งเมื่อรวมจำนวนแผงขายของในแต่ละตลาดเข้าด้วยกันแล้ว จัดเป็นกลุ่มตลาดที่มีปริมาณแผงขายของมากที่สุดในกรุงเทพมหานคร จากตัวเลขที่ได้มีการสำรวจไว้เมื่อ พ.ศ. 2525 มีจำนวน 2,962 แผง (อรศิริ ปาณินท์, 2525) ต่อมาชัยวัฒน์ พนาสวัสดิ์ และคณะ (2538) ได้ทำการศึกษา พบว่าทั้ง 3 ตลาด ในกลุ่ม มีแผงขายของรวมกัน จำนวน 3,045 แผง

“รดขึ้นผัก” พาหะสำคัญในการทำธุรกิจการค้าย่านปากคลองตลาดนี้ ไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใด แต่คาดว่าจะเริ่มมีขึ้นหลังจากที่ตลาดยอดพิมานได้จัดตั้งขึ้นแล้ว เนื่องจากบริเวณตรงข้ามกับตลาดปากคลองตลาดและตลาดยอดพิมาน หรือบริเวณตลาดส่งเสริมเกษตรไทย ในปัจจุบัน เคยใช้เป็นตลาดประมูลลำไยในช่วงฤดูลำไย จึงอาจเป็นไปได้ว่ารดขึ้นผักเกิดขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการเข็นเข่งลำไย ซึ่งมีน้ำหนักมาก ไปส่งที่รถของผู้มาประมูลลำไยได้ นั่นเอง

รดเงินฝักและจับกังเงินฝักยังคงมีความสำคัญต่อการค้าในบริเวณนี้จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ดังข้อมูลจากสถานีตำรวจนครบาลสำนักพระราชวัง ระบุว่า จับกังเงินฝักในปากคลองตลาด มีจำนวนทั้งหมดราว 800 - 1,000 คน มีทั้งเพศชายและเพศหญิง เด็กเล็กที่ควรอยู่ในวัยเรียน ไม่เกิน ประถมศึกษาปีที่ 6 ไปจนถึงวัยกลางคน โดยได้ค่าตอบแทนวันละ 100 - 150 บาทต่อคน (อรศิริ ปาณินท์, 2525) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชัยวัฒน์ พนาสวัสดิ์ และคณะ (2538) ที่พบว่าคนกลุ่มนี้มีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่า 5,000 บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งคนเหล่านี้เดิมทำอาชีพเกษตรกรรม และเป็นคนต่างจังหวัด เป็นส่วนใหญ่ ลักษณะของการอยู่อาศัยเป็นการเช่าบ้านอยู่ร่วมกันหลาย ๆ คน โดยช่วยกันจ่ายค่าเช่าในอัตราเดือนละ 1,000 - 3,000 บาท ซึ่งเป็นบ้านให้เช่าอยู่ในบริเวณอีก ฝากหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา

คณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ (ดูภาคผนวก) ได้รับการแต่งตั้งตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2521 เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520 - 2524) ได้กำหนดแนวทางการใช้ที่ดินบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา จากปากคลองตลาดถึงสะพานพระปกเกล้า เมื่อ พ.ศ. 2525 โดยให้ย้ายกิจการขายส่งจากบริเวณปากคลองตลาดและทำเคียนออกไปตั้งในบริเวณที่เหมาะสม และปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นสวนสาธารณะ ให้แล้วเสร็จภายใน 15 ปี โดยประมาณการค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการรวม 1,886.07 ล้านบาท แต่จนกระทั่งปัจจุบันยังไม่สามารถย้ายกิจการขายส่งดังกล่าวได้ แม้ว่าองค์การตลาดจะได้จัดตั้งตลาดแห่งใหม่ที่พักอาศัย ไร่ทรงรับแล้วก็ตาม หากโครงการนี้ต้องดำเนินการต่อไปจนแล้วเสร็จ ที่พักอาศัยที่รัฐได้จัดเตรียมไว้รองรับนั้นจะสอดคล้องกับพฤติกรรมการอยู่อาศัยของผู้มีอาชีพรับจ้างชนชั้นค่าเหล่านี้หรือไม่

ดังนั้นจึงนำศึกษาถึงรูปแบบที่อยู่อาศัยและพฤติกรรมการอยู่อาศัย สภาพความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ ตลอดจนความต้องการที่อยู่อาศัย รวมทั้งแนวนโยบายของรัฐ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้คนเหล่านี้ได้มีโอกาสที่จะมีที่อยู่อาศัยที่ดี และเหมาะสมสอดคล้องกับรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจของตนเอง ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้ชีวิตประจำวัน ของผู้มีอาชีพรับจ้างขนสินค้าย่านปากคลองตลาด
2. เพื่อศึกษาฐานะทางเศรษฐกิจ ของผู้มีอาชีพรับจ้างขนสินค้าย่านปากคลองตลาด
3. เพื่อศึกษารูปแบบที่อยู่อาศัยและพฤติกรรมการอยู่อาศัย ของผู้มีอาชีพรับจ้างขนสินค้า ย่านปากคลองตลาด
4. เพื่อศึกษาถึงความต้องการที่อยู่อาศัยในบริเวณตลาดขายส่งแห่งใหม่ ของผู้มีอาชีพรับจ้างขนสินค้าย่านปากคลองตลาด หากมีการย้ายกิจการขายส่ง

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้มีอาชีพรับจ้างขนสินค้า ย่านปากคลองตลาด แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้แก่ตลาดปากคลองตลาด (ตลาดองค์การฯ หรือตลาดเก่า) ตลาดยอดพิมาน ตลาดส่งเสริมเกษตรไทย และตลาดสะพานพุทธ หรือตลาดเอ็มไพร์ ในช่วงเดือนมกราคม ถึงเดือน มีนาคม 2540 เท่านั้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ ให้ความร่วมมือและให้ข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง
2. เป็นการวิจัยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัยเท่านั้น

คำนิยามศัพท์

“ การขนสินค้า ” หมายถึง การขนสินค้าด้วยรถเข็นเท่านั้น

“ ผู้มีอาชีพรับจ้างขนสินค้าย่านปากคลองตลาด ” หมายถึง กรรมกรขนส่งสินค้า ขององค์การตลาด กรรมกรที่รับขนสินค้าให้ผู้เช่าแผงรายใดรายหนึ่งเป็นการเฉพาะ กรรมกรของตลาดเอกชน และกรรมกรพิเศษที่ไม่สังกัดกับองค์กรใด (กรรมกรอิสระ)

ข้อจำกัดการวิจัย

1. ไม่ทราบจำนวนและที่อยู่ของผู้มีอาชีพรับจ้างชนชั้นล่างที่แน่นอนได้ทั้งหมดโดยเฉพาะกรรมกรอิสระและกรรมกรของตลาดเอกชน ซึ่งมีจำนวนมากและไม่มีการบันทึกไว้ ใครอยากทำวันไหนก็เข้ามาทำ ใครอยากหยุดวันไหนก็หยุด อาจทำให้จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยไม่เหมาะสมกับจำนวนประชากรได้
2. ผู้ให้สัมภาษณ์ ไม่เต็มใจที่จะให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เนื่องจากต้องเร่งรีบ และ กลัวมีผลกระทบต่อตนเอง จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความลำเอียงในด้านความเป็นตัวแทนของประชากรได้
3. ผู้มีอาชีพรับจ้างบางรายไม่ให้สัมภาษณ์เนื่องจากเร่งรีบเหน็ดเหนื่อย ต้องการพักผ่อน และกลัวมีผลกระทบต่อตนเองในทางใดทางหนึ่ง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีการสุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ และวิธีการรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การสุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยกำหนดขนาดตัวอย่างโดยทฤษฎี Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และมีความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 354 ตัวอย่าง จากจำนวนประชากร 3,045 คน ซึ่งคำนวณจากจำนวนแผงขายสินค้าในตลาดทั้งกลุ่ม โดยกำหนดให้แผงขายสินค้า 1 แผง ใช้ผู้มีอาชีพรับจ้างชนชั้นล่าง 1 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากประชากรที่ทำการศึกษามีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมาก จึงใช้แบบสัมภาษณ์ประกอบกับการบันทึกภาพ โดยในส่วนของแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบที่อยู่อาศัย

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การอยู่อาศัย

ภายหลังจากการสร้างแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ได้นำไปทดลองใช้ (Pre-test) จำนวน 10 ชุด เพื่อตรวจสอบความเข้าใจในด้านการสื่อความหมาย และเพื่อดูความชัดเจน ถูกต้องของภาษาที่ใช้ และเพื่อฝึกพนักงานสัมภาษณ์ แล้วทำการปรับปรุงแก้ไขให้มีคุณภาพ

3. วิธีการรวบรวมข้อมูล

ได้ใช้พนักงานสัมภาษณ์จำนวน 5 คน เป็นผู้ช่วยในการรวบรวมข้อมูล โดยคัดเลือกพนักงานที่มีเพื่อน ญาติ พี่น้อง หรือคนรู้จักที่มีอาชีพต่าง ๆ ในย่านปากคลองตลาด เพื่อลดความรู้สึกลัวหวาดระแวงหรือความรู้สึกที่ไม่ดีอื่น ๆ ของผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อาจทำให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มีความลำเอียงหรือไม่ตรงกับความจริงได้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ได้นำแบบสัมภาษณ์ ที่ได้สัมภาษณ์มาแล้ว มาทำการตรวจสอบ ความครบถ้วน เชนบูรณ์ ก่อนทำการวิเคราะห์ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ (Computer) โดยใช้โปรแกรม SPSS มาช่วยในการวิเคราะห์หาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยและตารางแจกแจงความถี่ แผนภูมิ (Graph) ข้อมูลแบบต่าง ๆ เป็นตัวอธิบาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบข้อมูล เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน ของผู้มีอาชีพรับจ้างขนสินค้า ย่านปากคลองตลาด
2. เพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจ ของผู้มีอาชีพรับจ้างขนสินค้า ย่านปากคลองตลาด
3. เพื่อทราบถึงรูปแบบของที่อยู่อาศัย และพฤติกรรมการณ์การอยู่อาศัย ของผู้มีอาชีพรับจ้างขนสินค้า ย่านปากคลองตลาด
4. เพื่อทราบถึงความต้องการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยในบริเวณตลาดขายส่งแห่งใหม่ ของผู้มีอาชีพรับจ้างขนสินค้า ย่านปากคลองตลาด หากมีการย้ายกิจการขายส่ง